

8. Репецький В.М., Лисик В.М., Микієвич М.М., Андрусевич А.О., Буткевич О.В. Міжнародне публічне право : [підручник] / [В.М. Репецький, В.М. Лисик, М.М. Микієвич, А.О. Андрусевич, О.В. Буткевич] ; ред. В.М. Репецький; Львів ; 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2012. – 437 с.
9. Национальная безопасность и демократия в Израиле : Хрестоматия : в 4-х т. Т.1 : Армия и политика в еврейском демократическом государстве / Под ред. Б. Нойбергера, И. Бен-Ами, А.Д. Эпштейна. – Раанана : Открытый университет Израиля, 2007. – 370 с.
10. Свобода інформації : [навч. посіб. для держ. служб.] ; пер. з англ. Р. Тополевського. – К. : Тютюкін, 2010. – 128 с.
11. Цвік М.В. Загальна теорія держави і права : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / М.В. Цвік, О.В. Петришин. – Х. : Право, 2009. – 572 с.

КАТКОВА Т. Г.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри гуманітарних та фундаментальних юридичних дисциплін
(Харківський економіко-правовий університет)

УДК 34.05

ПРИМИРЕННЯ ЯК ТРАДИЦІЙНИЙ МЕТОД ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В КНР

Стаття присвячена особливостям китайського примирення як традиційного методу вирішення спорів. Автор досліджує примирення в межах судового процесу, адміністративне примирення та народне примирення; звертає увагу на проблемні питання реалізації законодавчих положень в умовах традиційного китайського суспільства.

Ключові слова: порівняльно-правові дослідження, правова система КНР, медіація, народне примирення, китайське право.

Статья посвящена особенностям китайского примирения как традиционного метода разрешения споров. Автор исследует примирение в пределах судебного процесса, административное примирение и народное примирение; обращает внимание на проблемные вопросы реализации законодательных положений в условиях традиционного китайского общества.

Ключевые слова: сравнительно-правовые исследования, правовая система КНР, медиация, народное примирение, китайское право.

The article is devoted to the peculiarities of Chinese traditional reconciliation as a method of dispute resolution. The author explores reconciliation within litigation, administrative reconciliation and national reconciliation; draws attention to issues of implementation of legal provisions in terms of traditional Chinese society.

Key words: comparative legal studies, the legal system of China, Chinese law, mediation, dispute resolution.

Вступ. Останнім часом Україна активізувала свої міжнародні зв'язки з різними державами світу, звертається до закордонного досвіду побудови різних правових інститутів. Вивчення досвіду інших країн, порівняння чужого та свого, запозичення кращого з різних правових систем при збереженні вітчизняних особливостей, без сумніву, дозволить вдосконалити українську правову реальність. Актуальності набуває осмислення досвіду тих країн, де правові інститути успішно працюють не один рік. Так, коли Україна лише знаходиться на етапі формування процедури медіації, особливий інтерес представляє дослідження трьохтисячолітньої китайської практики примирення як ефективного методу вирішення конфліктів.

Постановка завдання. Дослідження примирення як традиційного методу вирішення спорів в Китайській Народній Республіці, з'ясування особливостей народного примирення, які можуть бути запозичені при вдосконаленні процедури медіації в Україні.

Результати дослідження. Різні аспекти китайського примирення розглядали такі російські вчені, як Н. Бевелікова, С.Ф. Літвинова, С.М. Марков. Серед зарубіжних вчених, які досліджували проблеми медіації в КНР, слід відмітити праці Дж.К.Л. Лі, Дж.А. Кохена, Фу Хуалінг. Серед вітчизняних вчених лише А.М. Гірник та В.Ф. Резаненко звернули увагу на світоглядні та етико-правові засади медіації в Китаї. Отже, досвід китайського примирення є недостатньо дослідженим в українській науці.

Відповідно до китайської етики, в конфліктних ситуаціях віддається перевага не насиллю, а вихованню та переконанню. Однією з особливостей китайського ставлення до конфлікту є усвідомлення й врахування його соціально руйнівної дії, разом з тим і відповідальності учасників конфлікту перед громадою за відновлення порушеної цілісності, з одного боку, і визнання легітимності громадського втручання для залагодження сусідських конфліктів, з іншого. Тому китайське традиційне розуміння залагодження конфлікту передбачає елемент публічності – вибачення, спільне чаювання, обдаровування подарунками, святкування досягнутого примирення. Ще у Давньому Китаї відбулася початкова інституалізація і ритуалізація процедури примирення – будиночок для чайної церемонії одночасно був місцем, де конфліктуючі сторони могли зустрітися і отримати допомогу неупередженого посередника [1, с. 29]. Обов'язок посередника, в ролі якого може цілком виступити посадова особа будь-якого рангу, домогтися при вирішенні конфлікту злагоди і примирення в рамках справедливості і моралі, якої віддається явна перевага, ніж юридичним нормам. Слід зауважити, що Китай довгий час, аж до ХХ ст., не знав, що таке судове право. До сьогодні в китайському політичному і правовому лексиконі відсутнє поняття «судова влада» в європейському тлумаченні цього терміну. Суди здійснювали чиновники по совісті й справедливості, а знання юридичних законів сприймалося в суспільній свідомості негативно. Якщо за допомогою до юристів і зверталися, то тільки негласно, таємно від офіційної думки. Однак традиції китайської моралі стало недостатньо в 80–90-ті роки минулого сторіччя. Китайці вирішили їх наділити в юридичні оболонки, що знайшло відображення в нових законах, що стосуються цивільних, господарських та трудових конфліктів [2].

На сьогоднішній день спори на території материкового Китаю можуть вирішуватися в народних судах, які є державними судовими органами, арбітражах (третейських судах), шляхом консультацій і врегулювання, в народних урядах нижчої ланки, державних адміністративних комісіях, а також в комітетах народної медіації.

Слід зауважити, що серед перерахованих засобів вирішення спорів тільки розгляд у суді віднесений до судових засобів, що розглядає будь-які спори між громадянами і/або юридичними особами, в тому числі й іноземцями. Розгляд спорів в китайських судах не залишається поза впливом традицій, сформованих завдяки конфуціанському вченню, відповідно до якого перед усім має бути виховання, а не влада та примус. Тож проявом таких традицій є процедура примирення в межах судового процесу, що проводиться судами при прийнятті ними на розгляд цивільних та господарських справ.

Як слушно зазначає Дж.К.Л. Лі, основними елементами системи примирення в КНР є судове примирення, адміністративне примирення та народне примирення [3]. Отже, далі розглянемо їх більш детально.

1. Судове примирення.

Процедура примирення міститься у гл. 8 Цивільно-процесуального кодексу КНР [4]. Так, народні суди при розгляді цивільних справ на основі принципу добровільності сторін, виходячи з встановлених фактів, розділяючи правду і неправду, приводять сторони до примирення. Примирення здійснюється народним судом у складі одного судді або колегії, при цьому примирення проводиться по можливості за місцем виникнення справи (ст. 86). Угода, досягнута в результаті примирення, має бути добровільною для сторін, примус неприпустимий. Її зміст не повинен суперечити принципам закону (ст. 88). При досягненні угоди в результаті примирення народний суд складає мирову угоду. У мировій угоді повинні бути вказані позовні вимоги, факти у справі і результати примирення. Мирова угода підписується суддею і секретарем судового засідання, скріплюється печаткою народного суду і вручається сторонам. Мирова угода набирає законної сили відразу після її підписання сторонами (ст. 89). Народний суд може не скласти мирової угоди при досягненні згоди у разі примирення у справі про розірвання шлюбу; у разі примирення у справі про сплату аліментів тощо (ст. 90). Згода сторін, що не вимагає складання мирової угоди, має бути оформлена протоколом, який вступає в законну силу відразу після його підписання або скріплення печатками сторонами, суддями і секретарем судового засідання. Якщо в результаті примирення угоди не досягнуто або одна зі сторін змінює своє рішення до вручення їй мирової угоди, народний суд повинен своєчасно вирішити справу (ст. 91) [4].

Не применшуючи важливості судової медіації в Китаї, слід все ж таки відмітити деякі її недоліки. По-перше, подвійна роль суддів в суді медіації негативно впливає на вільне вираження сторін конфлікту і їх готовності йти на поступки в примиренні. По-друге, це зловживання суддівськими повноваженнями під час примирення. Нерідко судді керуються своїми власними корисливими мотивами при примиренні сторін. Крім того, судді віддають перевагу примиренню, а не судовому розгляду через те, що мирові угоди не можуть бути оскаржені після прийняття їх сторонами. Як правило, китайські судді не володіють достатніми професійними навичками та ґрунтовними правовими знаннями, й примирення дозволяє їм уникнути приймати складні рішення по деяких справах. Багато китайських суддів, дотримуючись державної політики заохочення до примирення, використовують це на користь власного іміджу та кар'єри. Чим більше випадків примирення, тим більше похвали вони отримують з боку керівництва. Примус суддею до примирення сторін спору – це спосіб позбутися високого робочого навантаження суду. Таким чином, керуючись власними інтересами, китайські судді завжди намагаються з усіх сил заохотити сторони врегулювати спір шляхом примирення, а не винесення судового рішення. Хоча Цивільний процесуальний кодекс КНР передбачає, що участь у посередництві має бути заснована на добровільності. На думку Дж.К.Л. Лі, коли на практиці медіація нав'язується сторонам, відбувається руйнування оригінальної ідеї об'єднати примирення та судовий процес через визначення соціальних та моральних цінностей в межах права [3, с. 109–111].

2. Адміністративне примирення.

Ще одним елементом системи примирення в КНР є адміністративне примирення, яке представляє процес врегулювання спору за проханням сторін відповідними адміністративними органами. Наприклад, агенціями по захисту навколишнього середовища, чії адміністративні органи грають важливу роль у вирішенні екологічних спорів. Ст. 41 Закону «Про охорону навколишнього середовища КНР» прямо передбачає, що спір щодо відповідальності за екологічне забруднення або встановлення розміру компенсації за проханням сторін вирішується компетентним відділом управління охорони навколишнього середовища. Перевагою адміністративного примирення є те, що адміністративні органи несуть відповідальність за дотримання відповідних законів та правил, вони володіють юридичними та технічними спеціальними знаннями, необхідними для більш ефективного, своєчасного і правильного вирішення суперечок [3, с. 104–105].

3. Народне примирення.

За умов недосконалої системи китайського державного судочинства особливу роль відіграють комітети народного примирення. Народне примирення представляє собою влас-

тиві лише Китаю методи несудового вирішення спорів, які пом'якшують або ліквідують суперечки.

З метою вдосконалення системи народного примирення 28 серпня 2010 р. в КНР був прийнятий Закон «Про народну медіацію» [5]. Закон визначає народну медіацію як діяльність комітетів, що здійснюється шляхом переконання, повчання та іншими засобами з метою сприяння сторонам в укладанні медіативних угод на засадах рівності, згоди і вирішення спорів серед населення (ст. 2). Надання допомоги у комітетах народної медіації відбувається безоплатно, тобто комітети не мають права збирати будь-які мита та збори зі сторін спору. Держава заохочує та сприяє роботі комітетів народної медіації. Місцеві народні уряди не нижче повітового ступеню зобов'язані надати необхідну підтримку та гарантувати оплату витрат на проведення народної медіації, а тим комітетам народної медіації та народним медіаторам, хто вніс видатний внесок в роботу комітетів примирення, – видавати нагороди та заохочення відповідно державним положенням (ст. 6). Комітети сільського та міського населення, підприємства та установи зобов'язані створити умови праці та гарантувати оплату витрат, необхідних для роботи комітетів народної медіації (ст. 12).

Комітет народної медіації – це громадська організація, яка займається вирішенням спорів серед населення. Керівництво за роботою народної медіації здійснює Міністерство юстиції КНР (ст. 5). Органи юстиції народних урядів повітового ступеню зобов'язані регулярно проводити практичну підготовку народних медіаторів (ст. 14). Крім того, народні суди основного ступеню здійснюють практичне керівництво за діяльністю комітетів народної медіації по вирішенню спорів серед населення (ст. 5).

Глава II Закону присвячена діяльності комітетів народної медіації. Так, комітети сільського населення та комітети міського населення створюють комітети народної медіації, які можуть складатися від трьох до дев'яти членів комітету, що обираються строком на три роки. Члени комітетів народної медіації при комітетах сільського населення та комітетах міського населення обираються зібранням сільського або міського населення відповідно (ст. ст. 8, 9) [5]. На практиці нерідко відбуваються формальні вибори членів комітетів медіації, коли місцеві чиновники нав'язують громаді кандидатури членів комітету [1, с. 30].

Слід зазначити, що підприємства та установи за необхідності також можуть створювати комітети народної медіації, члени яких обираються зібранням трудового колективу або профспілкової організації (ст. ст. 8, 9).

Вимоги до народних медіаторів, їх права та обов'язки містяться у гл. III. Так, народні медіатори мають бути повнолітніми особами, справедливими та відданими справі народного примирення, а також повинні мати певний культурний та політичний рівень і правові знання (ст. 14). При вирішенні спорів народні медіатори зобов'язані бути принциповими, розуміти законодавство та слідувати логіці, спрямовувати на справедливе вирішення спору (ст. 21). Ст. 15 визначає вимоги до відводу народного медіатора у разі, якщо він: упереджений до однієї зі сторін, або принижує її; вимагає або приймає майно, або має інший незаконний інтерес; розкриває таємницю особистого життя або комерційну таємницю.

Слід відзначити, що народні медіатори не тільки отримують відповідну компенсацію за вимушений прогул, але й у випадках виникнення життєвих складнощів, отримання травми, втрати працездатності в результаті виконання роботи з народного примирення, відповідно до закону місцевий народний уряд зобов'язаний надати необхідну матеріальну та медичну допомогу; у випадку загибелі під час перебування на посаді народного медіатора, подружжя та діти народних медіаторів користуються правом на отримання компенсацій та привілеїв згідно з відповідними державними положеннями (ст. 16).

Гл. IV визначає процедуру медіації. Так, сторони мають право звернутися з заявою про проведення медіації в комітет народної медіації, але й сам комітет може ініціювати примирення. У випадку відмови однієї зі сторін від медіації примирення не проводиться (ст. 17). Цікавими є положення ст. 18 Закону, які передбачають право народних судів основного ступеню та органів громадської безпеки перед прийомом заяв (позовів) про спори, які можуть бути вирішені шляхом народної медіації, повідомити стороні про можливість звернення до

комітету народної медіації із заявою про примирення. Таке положення, з одного боку, може розвантажити судову систему, з іншого – породжує зловживання, коли судді або органи громадської безпеки не зацікавлені в розгляді спору з власних мотивів.

В залежності від спору народні медіатори зі згоди сторін мають право запросити родичів, сусідів, колег сторін та інших осіб для участі в примиренні. Крім того, допускається запрошення до участі в медіації спеціалістів різних галузей та представників відповідних громадських організацій (ст. 20). Народні медіатори можуть використовувати різні способи для примирення – від роз'яснення законів та державної політики до запропонування сторонам проекту вирішення спору на основі рівності та згоди, взаємних поступок та вибачень.

В свою чергу, сторони мають широкі права в процесі народної медіації: обирати та приймати призначення народного медіатора; приймати проведення медіації, або відмовлятися від неї, вимагати зупинення медіації; вимагати відкритого або закритого засідання; користуватися свободою волевиявлення та добровільно укласти медіативну угоду (ст. 23).

Також Закон містить положення про обов'язок народного медіатора у разі загострення конфлікту використовувати відповідні заходи попередження, а у випадку, якщо спір може призвести до порушення громадського порядку або злочину, своєчасно проінформувати орган громадської безпеки або інший відповідний орган за місцем знаходження (ст. 25).

Гл. V містить положення про медіативну угоду, яка може бути письмовою або усною (в цьому випадку вона має бути записана народним медіатором). Закон визначає: вимоги до медіативної угоди у письмовій формі (ст. 29); обов'язковість виконання угоди та контроль за її виконанням з боку комітету народної медіації (ст. 31); можливість звернутися з позовом до суду у разі виникнення спору про виконання угоди або її зміст (ст. 32); право звернутися до народного суду з клопотанням про юридичне підтвердження медіативної угоди та право звернутися до суду з клопотанням про примусове виконання угоди (ст. 33) [5].

Розглядаючи проблеми китайської медіації, нерідко правники вказують на низьку кваліфікацію народних медіаторів. Так, більшість медіаторів в містах – це пенсіонери або домогосподарки і/або неграмотні чи з мінімальною освітою. В цілому, знань та технічних навичок народних медіаторів недостатньо для ефективної роботи з примирення, яка вимагає більшого розуміння права ніж у минулому у зв'язку зі зростанням складності спорів у суспільстві, що швидко розвивається. Як наслідок, хоча й народні медіатори і мають відповідно до принципів, визначених у Законі «Про народну медіацію», зробити правове обґрунтування та пояснити при наданні допомоги сторонам їх права, більшість з них тільки націлені на врегулювання спору та уникають тягаря розслідування фактів та визначення відповідальності сторін на основі права. Ця проблема більш серйозно представлена в сільських районах Китаю, так як більшість добре освічених людей їдуть у міста в пошуках кращих можливостей в працевлаштуванні, в той час коли ті, хто залишився, рідко мають належну кваліфікацію для медіації [3, с. 111–112].

Висновки. В КНР традиційно величезний вплив на суспільство держави, яка контролює всі сфери життя людини, і народне примирення не є виключенням. Комітети народного примирення не є незалежними, їх робота оплачується, керується та контролюється державою. Так, східно-азійська ідея побудови гармонійного суспільства реалізується в тісній співпраці держави і громадськості.

Чи може Україна, для якої характерне зовсім інше розуміння права і держави, запозичити які-небудь положення з китайської практики народного примирення? На погляд автора, в українському законодавстві має бути передбачена можливість безоплатного врегулювання спору професійними медіаторами. В КНР кожна людина, незалежно від її матеріального положення та статусу, має можливість звернутися до народної медіації і отримати безоплатну допомогу з вирішення спору. Проект закону України «Про медіацію» від 19.03. 2015 р. передбачає, що витрати на проведення медіації покриваються тільки сторонами медіації. Автор вважає, що в Україні надання населенню можливості безоплатної медіації можна запропонувати за аналогією зі створенням і функціонуванням центрів надання безоплатної правової допомоги, які діють за державні кошти.

Інший варіант безоплатного народного примирення – публічний розгляд спору на телебаченні із залученням спеціалістів різних галузей: психологів, медичних працівників, юристів, представників служб захисту дітей, інвалідів. Усі витрати, пов'язані із розглядом спору, відповідно, покладаються на телебачення, яке надалі транслює програму.

Безумовно, окреслена проблема потребує широкого обговорення усіх, хто зацікавлений в розвитку інституту примирення та створенні українського демократичного гармонійного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гірник А.М. Світоглядні та етико-правові засади медіації в Китаї / А.М. Гірник, В.Ф. Резаненко // Наукові записки НаУКМА. – Т. 149. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – 2013. – С. 27–31.
2. Марков С.М. Переговоры и медиация при разрешении трудовых споров: опыт КНР / С.М. Марков // Юридический процесс: теория и практика : сб. статей преподавателей, аспирантов, студентов юридического факультета ; отв. ред. к. ю. н., проф. В.Н. Ширяев, к. ю. н., доцент Ю.Н. Лебедева. – Хабаровск : ХГАЭП, 2012. – С. 110–112.
3. Lee Jeffrey K.L. Mediation in Mainland China and Hong Kong: can they learn from each other? // Asian-Pacific Law & Policy Journal. Vol.16:1. – 2014. – P. 101–121.
4. Гражданско-процессуальный кодекс КНР от 9 апреля 1991 г. (с изменениями и дополнениями) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://chinalawinfo.ru/procedural_law/law_civil_procedure/law_civil_procedure_p1_ch8.
5. О народной медиации. Закон КНР от 28 августа 2010 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://pavel.bazhanov.pro/translations/other/peoples_mediation_law/.

ЛЮДЬКОВА К. І.,
аспірант кафедри
державно-правових дисциплін
(Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна)

УДК 342.95

ЩОДО СУТНОСТІ РЕЕСТРАЦІЙНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ТА ЇХ ОЗНАК

У статті розглядаються поняття та сутність реєстраційних проваджень. Надан детальний аналіз вчених-адміністративістів щодо визначення основних ознак реєстраційних проваджень та їх місце в системі адміністративного права.

Ключові слова: адміністративна послуга, адміністративне провадження, реєстраційне провадження, реєстрація.

В статье рассматриваются понятие и сущность регистрационных производств. Дан детальний аналіз учених-адміністративістів по определению основных признаков регистрационных производств и их место в системе адміністративного права.

Ключевые слова: административная услуга, административное производство, регистрационное производство, регистрация.

